

PANEGIRIK ILI SATIRA U *VILA SLOVINKI* JURJA BARAKOVIĆA? - MUKA ČITATELJA S POVIJESNE DISTANCE

Divna Mrdeža Antonina (Zadar)

VILA SLOVINKA u prvom redu pripada tzv. ozbiljnoj književnosti ranoga novog vijeka. U prvih osam pjevanja preteže tematski panegirik¹ Zadru sazdan od renesansne topike² koju izriče Vila (muza) Pisniku putniku. U pjevanjima posvećenim Zadru zamjećujemo elemente panegirika poput: proslave podrijetla, važnosti uglednika/grada s obzirom na glasovitost mitskih junaka ugrađenih u njegovo podrijetlo; rođenje i odgoj usporedivi su s bogovima i herojima i Zlatnim dobom (*pietas, felicitas*); slavna ratnička djela i vojna vještina (*virtus*) osobine su koje rese različite slojeve građa-

---

¹ O podrijetlu naziva panegirik (*panegirikos*), o osobinama žanra, te literaturu o panegiricima vidjeti, primjerice, u uvodnim razmatranjima o *Latinskim panegiricima* Nixona/Saylor Rodgers (1994: 1-40), gdje autori razmatraju širenje panegirika od Izokratova govora nazvana Panegyrikos do čuvenih latinskih panegirika, s Plinijevim panegirikom Trajanu i 11 drugih govora istoga žanra, čiji je jedan od prijepisa tiskan 1599. (Ibid.: 14) Premda žanr panegirika u užem smislu podrazumijeva prigodni govor u slavu osobe i događaja u života vladara, mecena, država, određenih ratnih i povijesnih pothvata, njegove su se sadržajne i retoričke sastavnice injektirale i u druge vrste u kojima se slave pojedinci ili kolektivitet kao junaci. (Ibid.: 26) Termin panegirik obuhvatio je i druge vrste poput eulogije, invektive, ali i vituperacije, govora ironična tona. (Ibid.: 2) Barakovićeva VILA SLOVINKA posjeduje pastoralnu podlogu pogodnu za takve sadržajne interpolacije. Fluidna granica između panegirika i ironije razvidna je u prvom dijelu VILE, primjerice, u odnosu Zadrana prema Mlečanima i ugarskom kralju ili pak u opisu atmosfere straha koja je vladala gradom za turske opsade. No, narušavanje panegiričnoga tona najistaknutije je u opisu pirne prigode gdje je većini eksplicitnih elemenata žara autor izokrenuo ton.

² Sadržajna topika panegirika Zadru slična je onoj u Zoranićevim PLANINAMA: zajedničke su im priča o mitološkom postanju grada, o društvenim mijenama, počev od *zlatnog doba*. Uz pohvalu gradu pridružena je i pohvala autorovu pretku. Baraković je pridodao povijesno-politički razvoj grada od naizmjenična potpadanja pod Ugarsko kraljevstvo i Mletačku Republiku, pa do prerastanja u vojnu utvrdu i u „vitešku figuru“ u protuturskom ratu.

na, a potom filantropija i zajedništvo (*concordia*), pravednost (*providentia*), mudrost, umjerenost, te velika djela u miru, skromnost (*recusatio*), dobra uprava, osobna sreća i procvat, izgradnja zidina, flote i slično; i priroda je u službi blagostanja zajednice i prosperiteta carstva / grada (Nixon/Saylor Rodgers 1994: 1-40).

Drugi dio spjeva tematski je nekoherentniji: okvirno je prostorno vezan uz Šibenik kao centralno mjesto kojemu se Pisnik *viator* vraća u svojim lutanjima,³ a klasičan panegiričan ton iz prvog dijela uglavnom nestaje jer je spjev sad sastavljen od humanističkih egzemplara *virtù* (poput kreposti vjere i junaštva) i egzemplara *sceleritatis*, grijeha koje valja izbjegavati (poput grijeha lažnog svjedočanstva i izdaje). Žanrovski okvir za ulančavanje različitih tematskih sekvenci humanističkih egzemplara je tzv. *dream poetry* (Kravar 1991: 90-102), srednjovjekovna vrsta, repopularizirana u europskim književnostima u 17. i 18. stoljeću, a okvirni poticaj je posttridentna ideologija koja u umjetnosti i književnosti popularizira tematiku grijeha i praštanja.

Premda djelo slavi Pisnikov rodni grad, panegirički dio posjeduje i slojeve koji nisu posve jednoznačno hvalospjevna tona. Opis atmosfere i plemenitih uzvanika na zadarskom piru Darije Macarelić i Federika Grisogona u osmom pjevanju, premda čini dio panegirika, u jednom sloju gubi serioznost i vjerodostojnost ispričanog.⁴ Unošenjem ironijskih tonova de-

---

³ I pripovjedna razina u drugom dijelu spjeva signalizira poetičke novine: nestankom VILE pripovjedačice pojavljuje se više fokalizatora i informatora (bezimeni: pustinjač, poklisar, osin Poklisara, lovac iz Trogira, Pisnikova ljubav; povijesna osoba: Đurađ Branković; a apersonalizirani je „kazivač“ i u podzemlju poklonjena knjiga o ratu pod Zadrom).

⁴ Versološka studija „Problem soneta u starijoj hrvatskoj književnosti“ Svetozara Petrovića obiluje korisnim nukanjima struci na otvaranje novih istraživanja VILE SLOVINKE (1968: 60), a među napatcima se, primjerice, ističe upravo potreba pažljiva čitanja djela zbog ukorijenjenih pogrešnih i površnih interpretacija sadržajnih slojeva teksta ili pak jasnije razdiobe piščeve kroničarske i pripovjedačke naravi. (Ibid.: 53) U kontekstu opaski o nedovoljnoj istraženosti fikcijskog i stvarnosnog prikazivanja događaja Petrović je zapazio da: „nije sasvim jasno treba li Barakovićeve pohvale suvremenicima uvijek razumjeti kao ozbiljno mišljeno veličanje ili koji put kao ironično ruganje, koje je njegovim suvremenicima moglo tako djelovati i bez jedne ironične riječi, već silom činjenice da se s istinom drastično razilazi“. (1968: 53-54) Usputno, i

struiran je nominalan sloj značenja ispriповijedanog društvenog događaja i važnost njegovih protagonista. Spjev u cjelini time nije postao žanrovska satira pa u ovom radu Barakovićevu *VILU* ne promatram kao žanrovsku satiru, ili pak „tip satirične književnosti“ o kojoj, primjerice, govori Solarova *TEORIJA KNJIŽEVNOSTI* (1994). Premda, pirna epizoda posjeduje satirične elemente u postupku ironijske degradacije objekta (*verbalna ironija*) na koji je usmjerena, ali bez invektive, burleske ili pak bez komponente groteskne deformacije likova (Kernan 1959: 1-36), svojstvene rugalačkoj prirodi satire kojom se pretvara u *nisko* (Frye 1978: 253-254), a u ime određenih etičkih načela satiričara, razvidnih, doduše, u spjevu tek u razgovoru o izdaji s poklisarom u 12. pjevanju.⁵ Etičko načelo kao polazište satire u

---

referentni kontekst poklisarove laži Petrović dovodi u kontekst propitivanja pohvale pirnicima nauštrb slave zaslužnima (Petrović 1968: 58), no ne stavljajući lažni iskaz u okvir cijelog pjevanja, poput, primjerice, Kolendića (1914: 11) i Medinija. (1902: 257) Petrovićeva su zapažanja usmjerena na raskorak u pripovijedanju o ljudima i događajima pirne zgrade, pa autor ne zalazi u ironijske tehnike Barakovićeva prikaza, poput subverzivna načina predstavljanja pirnika s pomoću hipertofirana tona u pohvali njihovih vrлина, ili pak funkcije likova poklisara i sluge kao fokalizatora na piru, premda ispravno, ali usputno upozorava na važnost lika poklisara. Ne bavi se, primjerice, ni ironičnim efektima koje postiže igra pravilima dekoruma već razočarenjem poklisara kojega je Anton Bartolačić prevario (Petrović 1968: 59), a čiju figuru vezuje uz aluziju o nesretniku prispjelom u pakao. Petrović uočava i sarkazam u Barakovićevoj obrani zadarske gospode pred Poklisarem (189, 1168-1191), ali pokudu Zadrana pretjerano vezuje uz, u njegovo vrijeme omiljeno, prenatlašavanje Barakovićeva rodoljublja i zamjeranje nedostatka istoga kod svojih sugrađana: „ali njegove u biti sarkastične primjedbe samo još jače i jasnije ističu osnovnu temu: pretvornost i licemjerje našijenaca koji se vole dičiti rodoljubljem.“ (Petrović 1968: 59) Tako i u segmentu Pisnikova gnomičkog nadmudrivanja s Vilom o odnosu sa Zadrom, Petrović vidi „shvaćanje o uzajamnim dužnostima pojedinca i zajednice i pitanje koliko smije svoje individualnosti, slovјenski pjesnik tražiti da sačuva.“ (Ibid.: 56)

⁵ U tumačenju tako postavljene ironije u Barakovićevoj *VILI*, a koja nije samo retoričke prirode, priklanam se i sugestiji Linde Hutcheon da: „[...] u ironijskom diskurzu, cijeli proces komunikacije nije samo ‚izmijenjen i izvrnut‘ nego je također omogućen od strane onih različitih svjetova, kojima svatko od nas pripada na drukčiji način, a koji formiraju temelj očekivanja, pretpostavki i predrasuda, a pomoću kojih pristupamo složenom procesuiranju diskurza i jezika u upotrebi. Ironija rijetko podrazumijeva jednostavno dekodiranje jedne izokrenute poruke [...] to je mnogo češće se-

Barakovićevu slučaju nije čvrsto zadano zato što pisac razotkriva upravo društvenu skupinu u koju pokušava bezuspješno ući.

Prezentacija pirne zgrade ne svjedoči o političkoj ili moralnoj deformaciji fokaliziranih subjekata ni njihovu netrpeljivom „desakraliziranju“. Satira u određenim dijelovima spjeva, a ne na razini djela, funkcionira kao svojevrsan satirički mentalni okvir (Knight 2004: 1-6) za retoričke strategije od kojih je jedna i, vrlo bitna, ironijska perspektiva, a vrijednosni sustav reprezentiranih pirnika ironiziran je iz pozicije nevješta fokalizatora. Barakovićev „mentalni okvir“ prema predmetu pokude nije blizak satiričkoj pjesmi koja se pojavila u renesansi kakvi su, primjerice, Vetranićevi nesmiljeni obračuni s manama Venecije, s neslogom kršćana i suvremenim pojavama u svojoj bližjoj okolini, a ne pokazuje veću bliskost ni prema pjesmi grube oštine Dinka Ranjine. S obzirom na društvo u 17. stoljeću u kojemu je napisana, VILA ironijom komunicira s čitateljem kojemu nije mogla otvoreno govoriti. Hoćemo li Barakovićevu VILU u nekim segmentima držati satiričnom ovisi i o njezinoj recepciji kod suvremenika, a upravo jedan od prvih recipijenata Anjel Justinijanović predbacio je Barakoviću „jaglu razgovora“.⁶

I lik Pisnika eksplicitno upućuje čitatelja da omanji temat treba čitati u kompleksnijem značenju. U drugom dijelu spjeva, u 12. pjevanju, pojavljuje se s tom zadaćom Poklisar, negdašnji pripovjedač pirne zgrade, sada već u čistilištu kao vlastiti Osin, koji ističe da je njegova pripovijest o piru, iz osmog pjevanja, laž jer je zapravo prisustvovao proslavi zadarske vojne pobjede protiv Ferhat-bega, a ne piru,⁷ te moli Pisnika da prethodno ispri-

---

mantički kompleksan proces odnošenja spram, razlikovanja i kombiniranja izrečenih i neizrečenih značenja - i to s nekim krajnjim evaluativnim rubom. To je, međutim, i proces oblikovan kulturom.“ (Hutcheon 2005: 92; prijevod D.M.A.)

⁶ To je mjesto Svetozar Petrović ispravno protumačio kao „ironičnu bodlju“ (1968: 207), a ne kao „neprekidnu bol“ poput Kolendića (1914: 31). Usput, pošalica o igli prema novim saznanjima je slojevitija od dosad pretpostavljanog jer uključuje obostrano prijateljsko „bockanje“: aluzija je to i na krojačku iglu, piščevu hraniteljicu, budući da brojni podaci iz arhivskih dokumenata bilježe da je majstor krojač bilo Barakovićevo zanimanje u Šibeniku. O tome ću nešto više govoriti na drugom mjestu.

⁷ „Zlu misal bih smisli' od pira govorit,/ a ne bih razmisli' ča posli može bit./ Ni kamo veče krit, istina hoće to,/ triba je laž odkrit, istini dat misto,/ hoć znati sve čisto

čano izbriše⁸ u djelu, a pridoda zasluženu slavu ratnim junaštvima. Pisnik odbija negirati već napisano.⁹

*

Panegirikom iz *pismi osme* su iz neposredne blizine predstavljene tri zadarske plemenitaške obitelji, u prvom redu Bartolačići/Grizogoni (Pompej sa sinom, mladoženjom Federikom, Jerolim i Antun, njegov sin), obitelj Benja (Šimun) i Macarelić (mlada Darija).¹⁰ Na pir Darije Macarelić i Federika Grizogona gotovo je silom dovučen Poklisar bega

---

čim sebe umorih;/ ništare ni isto ča t'onda govorih;/ rad one gospode, ku onda poštenjah,/ sad me ov mač bode pokorom ku ne mnjah.// [...] zlat preden upredoh ki svršiv ne užih,/ družim čast ukredoh ter ju njim podložih.// [...] U Zadru večerah, istinu reć ti grem, ne svidjen kako Vlah s planine prišad prem,/ [...] pir mi se prividi rad pićne raskošē/ po hudi besidi ku sluge rekoše.// [...] Tu bihu vojnici večeru spravili,/ poganski krvnici trpeze razvili,/ zač bihu hodili s pogani svi na boj,/ kih bihu pobili hrabreno velik broj;/ [...] Biše se Plavojska od mora skupila/ u Zadar i Poljska ujedno prispila.// [...] Za to bih uveden gdi ne htih pojti sam,/ glas ne još pronesen da begu znati dam.// I pokle bih štovan, kako ti pri rekoh,/ učiniv prvi san glas begu ponesoh.“ (VILA SLOVINKA, p 12, stihovi 632-673, str. 185-187). (Napomena: tekst VILE citiram prema izdanju iz 1889. koje su priredili Budmani/Valjavac, a prema usporedbi s prvim izdanjem iz 1614., donosim i poneku prepravku).

⁸ „Razberi, pomisli, klad pomnju ter sliši/ i bolje razmisli, varuj se, ne zgriši,/ ča ti rih ne piši, ako l' je pisano,/ razvrzi, prepisi da bude srizano,/ prem da je vezano, more se odrišit,/ da bude neznano, ti moreš ne zgrišit.“ (VILA SLOVINKA, p 12, stihovi 752-757, str. 189)

⁹ „prosti mi tva škoda, ne biše lagati,/ ne moj me karati, ako pis moj zvoni:/ sebe će varati tko druga varat mni./ Ča pisah to pisah, reče to i Pilat,/ već s pisma ne zrizah, da mi daš prsten zlat.“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 771-775, str. 189-190) Pisnik prihvaća i poklonjenu knjigu o ratnim podvizima predvođenim šibenskim junakom Franom Strižoevićem, koju čita u završnom, 13. pjevanju.

¹⁰ Poklisar spominje obitelji: Tetrišić, Rozić, Civaleli, Peruzić, Barbareli, Cedulin, Krešava, Galelli, Karnarutić, Pećareli, Fafonić, Galjardin. Te su obitelji vladale gradom: „u zapisnicima vijeća od 1522. do 1540. godine spominje se ove obitelji: Begna, Bartolazzi, Calzina, Cipriano, Civaleli, Detrico, Dominis, Fanfogna, Ferrā, Fumatis, Galelis, Grisogoni, Matafari, Nassi, Pechiaro, Rosa, Soppe i Zadulin.“ (Kolumbić 2005: 33)

Hlivanjskoga,¹¹ koji je, iako zbunjen i stidljiv dobrano jeo na piru, divio se uzvancima i zamolio slugu da mu ih predstavi. Predstavljanje retorički podrazumijeva renesansnu topiku: ugledno podrijetlo, veličanstven izgled, junacka djela i zasluge, sveopću omiljenost među građanima i vojnicima, poštovanje među uglednicima (posebice dužda mletačkoga) i strahopoštovanje među neprijateljima, Turcima i uskocima. Konvencije žanra su i današnjem čitatelju posve neupitne. Međutim, kulturno-politički referentni kontekst pokazuje raskorak u narušavanju pravila dekoruma u ponašanju na piru, a u nekoliko točaka i sa sadržajem pohvale.

Primjerice, ponašanje prema poklisarima obično ne podrazumijeva ugošćavanje i slobodno kretanje¹² te je hvala gostoljubivošću domaćina već sama po sebi neobična: „Nigder nimah slobod veću,/ jer gospodi pridaf listi,/ daše piti, daše jisti,/ da nikadar zabit neću.// Ne bih našal veće čuda,/ ni slatkosti svega svita/ ki umrli ljudi pita/ da po njemu projdem svuda.“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 171-178, str. 122)

Atmosfera bajkovita odnosa između plemstva i puka, pa i pridošlice poklisara eksplicitno je potencirana prikazom gospodinova (ženik Federig Gri-

---

¹¹ Indikativno je da se Pisnik i Poklisar susreću slučajno u šibenskoj okolici neposredno nakon što je Pisnika poslije žestoke prepirke, ponajviše o potrebi nastavljanja neumornog pisanja pohvalnica Zadranima, uvrijeđena napustila muza Slovinka. Pisnik je s indignacijom odbio, Vila je nestala, a Poklisar je kao novi fokalizator i izvjestitelj zauzeo djelomice i mjesto muze.

¹² Teško je zamislivo da se poklisare ugošćavalo po njihovu dolasku s porukama i bez straha od špijunaže. Bez obzira na to koje je vjere bio poklisar „Vlah Barakovićeve jazika“. Naime, spisi bilježe posve drukčiju situaciju. Ukoliko je bio musliman, situacija je bila tim složenija i zabrane veće. O odnosima prema muslimanskim došljacima, kako ističe Danielle Farlati u *ILLYRICUM SACRUM*, svjedoče i stroge odredbe donijete upravo u Barakovićevo vrijeme: „U konstitucijama zadarskog sinoda 1598. god. izričito se zabranjuje pružanje konačišta muslimanima u privatnim kućama i omogućavanje veza s krštenim ženama. Zatim im se zabranjuje ulazak u crkve, razgledanje crkava, slika i drugih crkvenih stvari, kao i pribivanje misi i slično. Posebno je bilo izdato upozorenje kršćanima da ne bi kršili propise o postu petkom, subotom na Badnji dan i ostale zapovijedane blagdane, ako tada održavaju veze s turskim podanicima što dolaze u grad bilo kojim poslom.“ (Traljić 1979: 88) Vrijedilo je i obrnuto, o čemu je Baraković mogao znati i iz prve ruke: izvješće dvojice šibenskih poklisara s misije kod bega hlivanjskoga svjedoče o negostoljubivom smještaju i suzdržanom prijemu.

zogono) osobnog angažmana oko nutkanja namjernika jelom – kao kakva važnog gosta kojemu i gospoja (mladenka Darija Macarelić) poklanja neobičnu pažnju: „Gospodin me jisti nudi,/ a gospoja zatim veće/ posmihnu se glavom kreće/ gdi ja blenem, ter se čudi“. (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 243-246, str. 122-123) Na to i Poklisar, narator, Dariju opisuje usporedbom s Helenom Trojanskom, čime se deklarira kao humanistički obrazovan galantni obožavatelj: „Grkinjica gospodična,/ rad ke Troje ni ostalo/ učiniše Grci malo,/ ako biše ovoj slična.“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 255-278, str. 123) Pretjerivanje u sličnosti s Helenom Trojanskom nudi u trećoj strofi razvoja tog motiva i nespretne (ili ipak dvosmislene) konotacije obrane časti koje slavljenci i njezinu zaručniku nisu trebale biti ugodne. Za (ne)uspješnu obranu Helenine časti pala je samo Troja, a Darijina vrijedi stradanja i deset gradova: „Ne dva grada ni četare,/ radi ove da te pasti,/ za osvetu njeje časti/ neka jih se deset stare.“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 259-263, str. 123)

Neobičnu auru panegiriku plemenitašima čini i interpolacija u naracijsku hijerarhiju. Osim Poklisara koji statusom nije adekvatan laudator plemstva,¹³ polifoničnu scenu neprikladnih naratora, prema pravilima dekoruma konvencionalnog laudatorstva, proširuje u tom pjevanju i kolektivitet slugu.¹⁴ Poklisar se, naime, drži nedostatno upućenim i nedostojnim govoriti o svim aspektima vrline koji rese Grižogone i zato riječ prepušta slugama kao „kompetentnijima“: „Besidit me ni dopalo/ od viteza njeje druga,/ potribuje pamet druga,/ bolje j' mučat neg reć malo.// Prosih sluge, koje krvi/ ta gospodin može biti,/ da mi kažu stah moliti,/ rih od grada je li prvi.“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 267-274, str. 123) Kakvi god razlozi motivirali Barakovića da se poigra sa socijalnom ljestvicom naratora u spjevu, zamjenom muze i informatorice Vile Slovinke s Poklisarom i slugama, kao naratorima

---

¹³ Zasigurno se i u pretjerivanju značaja podrijetla Grižogona i Macarelića (cesarsko i carsko) prešlo onkraj žanrovske granice panegirika zahvaljujući statusu Poklisara kao informatora: „Ako jedan krv svojaše/ plemenitu od cesara,/ drugi veće neg od cara/ po natražju izhodjaše. (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 187-190, str. 122)

¹⁴ Sluga se ipak ograđuje zbog nevještosti da prenese ugled obitelji: „Ove kuće plemenite,/ Bartolačić rekoh, stare,/ od ke bi se mnoge stvare/ mogle reći stanovite,// da zač mene um ne služi/ reć dostojnu slavu tebi,/ buduć svitla sva po sebi/ rad kriposti, ka ju družu.“ (VILA SLOVINKA, p 8, 331-338, str. 124)

koji i poetički i sociokulturno pripadaju posve drugim književnim žanrovima i konvencijama, morala se neugodno dojmiti zadarskih uglednika koji su se i sami okušavali u književnosti i morali su stoga poznavati osnovna pravila. Uvođenje likova pastira i ribara u pastoralni roman posve je bilo uobičajeno u renesansnoj književnosti. Međutim, Sannazarova ARKADIJA, Zoranićeve PLANINE, Hektorovićevo RIBANJE I RIBARSKO PRIGOVARANJE operacionaliziraju svijetom pastira i ribara u okviru konvencija žanra, što obično znači da je njihovo kazivanje i djelovanje u funkciji glorifikacije idiličnog življenja: bezbrižnosti pastirskih ljubavi, njihova pjesničkog i artističkog umijeća i poznavanja mudrih dosjetki.

Federiko Grižogono, sin Pompea vlastelina, slavni je pisac: „izvrsniti pisac zvan je“, ali bez poblížeg književnog određenja.¹⁵ Smijemo pretpostaviti da je manjak informacija znakovit jer su u spjevu, ili posvetnim pjesmama koje ga prate, s poštovanjem apostrofirani Marulić, Zoranićeve PLANINE, Ivan Tonko Mrnavić i dubrovački pisci (Dinko Ranjina). U produžetku spomenute Federikove djelatnosti pisca čitatelj očekuje panegiričan razvoj teme, a slijede objašnjenja da on kao vojni uglednik često i sam uskače s plaćanjem vojske kad Mlečani kasne, odnosno „piše“ „vojnike i račune“: „Sin gospodski razlog spravlja/ izvrsniti pisac zvan je/ od konjikov račun daje/ često pravi, broj ponavlja.// On vojnike brojeć piše/ držeć misto pri gospodi,/ ter se mnogo krat dogodi,/ da se gladni¹⁶ njim utiše.“ (VILA SLOVINKA, p 8,

¹⁵ „Pompej i Jeronim bez sumnje su sinovi slavnog Federika, astrologa i liječnika, [...] U njegovoj oporuci napisanoj krajem 1537. god navode se sinovi Pompej i Jeronim. Mladoženja Federik nosi dakle ime po svom djedu.“ (Petricioli 1979: 74). Baraković zasigurno nije mogao zamijeniti Federika za istoimena djeda, jer mu je bio suvremenik i trebao bi dobro poznavati njegov književni rad. No, ne spominje ga poblíže.

¹⁶ Članovi obitelji Grizogono zabilježeni su u povijesti i kao neobično škrti. Upravo Pompej nije bio široke ruke, sudeći prema legatima u oporukama, te se u tom kontekstu mogu sagledati i isplate vojnika: „Iako spominje i obdaruje veći broj zadarskih crkvenih ustanova, plemić Pompej Grisogono pokojnog Anzola obdaruje ih vrlo malim, za predstavnika tako ugledne plemićke obitelji rijetko zabilježenim novčanim svotama. Nabrajajući više zadarskih crkava i bratovština, Pompej spominje i crkvu Madonna della Piazolla, te joj ostavlja samo šest lira i deset solida (oko jedan dukat), što je mnogo manje nego u primjeru zabilježenih legata većine drugih neimućnih zadarskih pučana. Jednakom novčanom svotom Pompej obdaruje i crkvu *Madonna del*

stihovi 315-324, str. 123) Aluzija na korist od takva „spisateljskog umijeća“ računa na čitateljsko razumijevanje raskoraka s Pisnikovim jadanjem Vili o nedostojnom statusu siromašnih pjesnika tadanjega vremena, što opet valja dovesti u vezu s Pisnikovom egzistencijom oslonjenoj na krojački zanat.

Sluga u ulozi pripovjedača apostrofira komentar o nepomućenu ugledu Bartolačića Grižogona među vlastitim kmetstvom, velik u tolikoj mjeri da im ga ne kvari ni gesta, valjda neomiljena u puku (!), kao što je talijanizacija prezimena. Pod prezimenom Grižogono, prema „pogledu odozdo“ uživali su svakako određene pogodnosti, budući da sluga ističe da im „ne šteti“ niti im „časti travi“: „Dobro da su od simena,/ Bartolačić čast uznose,/ sad pridirvak drugi nose,/ Grižogoni prik imena.¹⁷// Znaj, vlasteli da su pravi,/ diže sela, diže kmeti,/ a pridirvak njim ne šteti,/ svitle časti nit jim travi.“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 339-346, str. 124)

I Jerolima Bartolačića, oca viteza sv. Marka Antuna Bartolačića, sluge hvale zbog obilja poštenja, uljudnosti, ljepote, mudrosti, kriposti, ljubazna govora, milosrđa, čestitosti, ali s metaforikom i katalogom nižeg stilskog registra. Neobična frazeologija panegirika dio je etosa socijalno niske kazivačke instancije: „u poštenju nima mire“, „obraza zgodnijega“, „lišca uljudnijega“, „Adamove krvi“, „tako lipa, gzdava kipa“, „kriposti poput zvizda bez broja“, „zgovorom, kim sladkom ričju zličić“, „u tolikoj slavi side da ga ostali svati slide“. Sluge dovode Jeronimovu genezu u izravnu vezu s Adamom („Znaj da Adam otac prvi/ [...] u ovom pusti svoje krvi“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 375 i 378, str. 124), a po ljepoti ga uspoređuju s duždem Grittijem. Sudeći prema portretima Vinzenza Catene i Tiziana Gritti je doista bio naočit

---

Castello, smještenu nasuprot Velikom arsenalu i srednjovjekovnim obrambenim kulama Zadra, sagrađenu točno dvadeset godina (1582) prije pisanja oporuke Pompeja Grisogona (1602).“ (Čoralić 1993: 63)

¹⁷ „Međutim, još se uvijek ne zna točan odnos između obitelji Bortolazzi i Grisogono. Grbovne slike tih obitelji su različite. Heraldčki simboli u njihovim grbovima spadaju u najstarije heraldičke likove u Europi. Pitanje je jesu li to obitelji koje su se samostalno razvijale ili je jedna potekla od druge.“ (Kolumbić 2005 : 37)

čovjek,¹⁸ ali su podjednako bile proširene i anegdote o njemu: prejeo se ribe i prepio za Badnjak, unatoč podagri, pa je od toga 28.12.1538. umro. Stoga se i čitatelj s ove distance pita je li slučajno usporedba Jerolima s Grittijem smještena u obilje pirničkoga stola.¹⁹ K tome, Gritti je kupio političke izbore s nekoliko glasova potrebnih za prevagu, a o razmjerima njegove nepopularnosti među narodom svjedoči tekst suvremenog mu anonimnog pjesnika koji zagovara duždevo smaknuće: „Se non lo voi punireti,/ dal populo tutto ocixxi sarreti“.²⁰ Svakako, uvođenje kontroverznog dužda u poredbeni katalog uglednika Jerolim Grižogono nije nužno doživio kao kompliment.

Jerolimova sina Antuna²¹ sluga ističe kao velikog govornika koji je duždu Leonardu Dunatu 1606. izrekao pohvalnicu pri ustoličenju u ime zadarskoga izaslanstva, i upravo zbog oratorskog²² umijeća dobio je od ganutoga dužda Viteštvo sv. Marka. „Veruga“ je donosila ugled i privilegije.²³

---

¹⁸ Grittiju je i Marulić posvetio tri pohvalnice (148, 167, 170). Navodno je dužd doista bio pristao čovjek što potvrđuje, primjerice, portret Vincenza Catene (nastao u periodu 1523-1531) koji ga prikazuje kao muškarca sijede brade s, doduše, „manirističkom sakraliziranom gestom sv. Marka“, a Tizianov portret prikazuje ga realističnije, ali u visokoj starosti.

¹⁹ Vjerojatno u tom kontekstu valja čitati stihove „Gospodina koga vidiš/ u tolikoj slavi side,/ ostali ga svati slide“ (VILA SLOVINKA, 8, 403-405, str. 124-125)

²⁰ Stihovi preuzeti prema: [www.trecani.it/enciclopedia/andrea-gritti-\(Dizionario-Biografico\)](http://www.trecani.it/enciclopedia/andrea-gritti-(Dizionario-Biografico)) [10.05.2014].

²¹ Antun Grižogono uživao je ugled kod suvremenika: „Zadarski kanonik Julije Zaccarija sastavio je Antunu 1635. posmrtno slovo (In funere dom. Antonii Bartolacci nobilis Jadrensis ac divo Marci equilis praestantissimi, oratio habita Jadrae in aede sanctae Mariae anno 1635).“ (Čoralić 2007: 343)

²² „U primjerima imenovanja Zadrana kavaljerima svetoga Marka zanimljivo je da konkretni povodi nisu vojna služba pojedinca (iako je ona često spomenuta kada je riječ o njegovim precima), već obnašanje službe poslanika-oratora zadarske komune mletačkoj središnjici (*ambasciatori, oratori*). Poglavitito je riječ o svečanim poslanstvima koje je komuna, birajući svoje najodličnije plemiće i predstavnike gradskoga vijeća, upućivala u Mletke prilikom inauguracije novoga dužda. U tim su prigodama neki od ovih Zadrana (o čemu su sačuvana i pisana svjedočanstva) držali svečani govor kojime se pozdravljalo i slavilo imenovanje novog vrhovnika njihove zajedničke države.“ (Čoralić 2007: 342)

²³ I u obrazloženju Giovannijsa Batiste Carneullija stoje Antunove zasluge, ponajprije vezane uz odanost iskazanu poklonstvom i prigodnicom.

Opširno obrazlaganje važnosti oratorskih sposobnosti znakovito se ističe u sluginu hvalospjevu kao minuciozan opis manifestativnih znakova u nastupu. Jasno je istaknuta psihološko-emosivna pauza: „Kad pristupi, malo posta,/ pokloniv se riči prosu“ (VILA SLOVINKA, p 8, 435-436, str. 125); dojmljiva uvjerljivost govora naizust: „sve besidom privisokom/ od razuma ka mu ide“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 443-444, str. 125); tečnost i razgovjetnost duga govora, bez zastajkivanja ili zamuckivanja: „da bi mu se jazik smeta“ (VILA SLOVINKA, p 8, stih 448, str. 125); dostojanstveno i samouvjereno držanje: „čudeć mu se ki ga vide,/ gdi ne krene svojim okom“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 445-446, str. 125). Naglašava se i važnost retoričkog sadržaja pohvalnice: „Sta zbrajati svitle slave/ izvrsnita gospodina“; sveobuhvatnost i konciznost: „po načinu mnogo zbroji,/ ter u kratko reče dosti“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 455-456, str. 125); usmjerenost govora na sve slušatelje od dužda do maloga vlastelina: „Ne samoga gospodina,/ [...] do maloga vlastelina“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 459-462, str. 125). Glorifikacija blagotvorna učinka na primarnog slušatelja – dužda osobno, razabire se u gesti nagrađivanja svog hvalitelja (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 477-478, str. 125), kojemu će, štoviše, i proročanski objaviti nova odličja: jer te čeka još za time/ s ostrogami zlatno strime,/ tvoje se ime neće striti“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 484-486, str. 126); vidovito će uključiti²⁴ i mlađe članove obitelji: „znam da imaš još dva brata, to svakoga od njih

---

²⁴ Je li riječ o šaljivoj pretpostavci budući da je Baraković znao da se kavalijer sv. Marka postaje obiteljskim zaslugama i dobrim odnosima s Venecijom, ili pak aludira na metode liječenja njihova pretka Federika Grizogona, poznatog znanstvenika s početka 16. stoljeća koji je pacijentima oboljelim od groznice izrađivao horoskop. (Antoljak 1974: 39)

čeka“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 489-490, str. 126). Doista su još dvojica Grisogona²⁵ (a poslije tiskanja prvog izdanja VILE!) postali kavaljeri.²⁶

Glorifikacija oratorstva nad viteštvom pretegnula je panegiričku hiperbolu u prostor neupitne ironije: „On viteštvom i besidom,/ u kriposti ke su draže – / ča na prsi biser kaže,/ da hrabrenim hodi slidom“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 499-502, str. 126). Svojevrstan klimaks čini usporedba govornika s propovjednicima nadahnutim svetim duhom: „Ni na svitu živa uha,/ koji sliša reći lipše,/ ča umrli ljudi sliše,/ van pomoću sveta duha“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 463-466, str. 125); i s drugim govornicima kojima je nedostižan takmac: „s drugih gradov mnogi ljudi, [...] da reć tako nis umili“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 468, 470, str. 125). Naposljetku, za nevjerne i zle jezike postoji i pisano svjedočanstvo kao dokument i argument: „Ako l' nete te beside/ zli jazici virovati,/ istinu te lasno znati,/ jer pisane sve se vide“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 471-474, str. 125).

Ironijom je oblikovan i opis simbolična hijerarhijskog odnosa reprezentanta slovinske družbe koja se sklanja u okrilje mletačkog lava („Nim je dična saj država,/ on slovinske družbe oko,/ kim pogleda na visoko,/ pod kreljuti svitla lava“. Odnos vladara i podanika aluzija je na bajkovit kontekst dječje odanosti i roditeljske brige, ali ironijski ton stvara prizvuk komike („Tad gospodin kada sliši/ govorenje izvrsnito,/ sta misleći sta-

---

²⁵ „Iz 1619. godine potječe povelja na latinskom jeziku kojom se u red mletačkih kavaljera promovira Zadraniin Jakov Grisogono. Povelju objavljuje dužd Antonio Priuli, a uz uobičajeno navođenje zasluga obitelji Grisogono za Republiku, kao motiv uvrštavanja Jakova među kavaljere navode se njegova poslanička služba i govori koje je u ime zadarske komune održao u čast inauguracije mletačkih duždeva. Jakov je nazočio i ustoličenju dužda Francesca Contarinija 1623. godine (govor je tiskan u Mlecima iduće godine), kada je među zadarskim poslanicima bio i njegov rođak Ivan Grisogono. Koncem iste godine Ivan se, dukalom dužda F. Contarinija, također promovira u red vitezova svetoga Marka, a kao u Jakovljevom primjeru, i ovdje se naglašavaju neprijeporne zasluge obitelji Grisogono te Ivanova poslanička služba u vrijeme svečanog čina izbora i ustoličenja novoga dužda.“ (Čoralić 2007: 344)

²⁶ „Imenovani kavaljeri često i nisu jedini vitezovi ili odličnici iz svoje obitelji i ta se činjenica, kao i ukupan prinos pojedinih obitelji Republici svetoga Marka kroz više naraštaja, uzima u obzir pri donošenju povelje o promoviranju novog kavaljera.“ (Čoralić 2007: 341)

novito/ čim Antona da utiši.“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 475-478, str. 125)²⁷

Pobrojani elementi verbalne ironije učinkom zaostaju za učinkom situacijski neprikladne žanrovske geste. Uz prezentaciju pirnog raspoloženja nije nipošto prikladna izvedba žalopojke, poglavito sa sadržajem posmrtno tužaljke, a u bugarštici o Majci Margariti oplakuje se gubitak sina i brata. Premda, prisutnost je bugarštice u ranom novovjekovlju literarno posve razumljiva jer je u skladu s pjesničkom tradicijom putopisne literature u kojoj je *viator* pažljivi slušatelj dok njegovi pastoralni sudionici i sugovornici izmjenjuju priče i pjesme različita raspoloženja, te mudre izreke kojima obično krato putovanje ili njima demonstriraju vještine (ARKADIJA, PLANINE, RIBANJE I RIBARSKO PRIGOVARANJE).

I sve bi bilo žanrovski usklađeno da bugarštica u kontekstu pirnog raspoloženja ne narušava uobičajena pravila dekoruma. Teorijski naputci druge polovice XVI. stoljeća ne drže uputnima miješanje razina književnih, ili pak dramskih, tekstova: „Ali ako ih pažljivo ispitamo, videćemo da one nikad ne mešaju gajde sa sahranom, ili to čine sa mnogo ukusa.“ (Sidney 1595: 549) No, ironičan situacijski kontekst može zadovoljavajuće opravdati njezino izvođenje. Isticanje pogibije gotovo anonimnih junaka (Pisnikova brata i nećaka koje oplakuje njegova sestra) svjesno je narušavanje dekoruma kontrapunktiranjem osjećaja tuge raskošnom veselju uglednika što satirični žalac čini uočljivijim. Čitatelju je prepuštena usporedba oratorstva uglednih Grizogona nagrađena kavaljerstvom,²⁸ a što se čuva i kao tiskano svjedočanstvo na talijanskom jeziku, s oplakivanjem

²⁷ „Vojne zasluge, posebno naglašene kroz višestoljetnu odanost kavaljerovih predaka (koji su i sami nerijetko bili odlikovani istom čašću) Privedroj Republici, u konkretnim su primjerima zadarskih kavaljera iz XVII. stoljeća spomenute u manjem broju primjera. S obzirom da je većina zadarskih novoimenovanih kavaljera ovu čast stekla na osnovi poslaničke službe u Mlecima, ponajprije pri ustoličenju duždeva, većinu ovih povelja objavio je upravo sam dužd (iako to u svim dokumentima nije uvijek izravno navedeno).“ (Čoralić 2007: 342-343)

²⁸ Premda, povelja kavalijera sv. Marka koju je dobio Antun Bartolačić ne zaboravlja ni njegove vojne uspjehe: „Vojne zasluge spomenute su i u povelji koju stječe Antun Bortolazzi, a posebice se ističe njegova uloga soprakomita zadarske ratne galije.“ (Čoralić 2007: 343)

smrti dvojice anonimnih ratnika iz Pisnikove obitelji. Njihova pogibija nije našla prikladan izraz ni u artifičijelnim panegiricima, a niti je nagrađena viteštvom, nego u prikladnijem im mediju tužaljke anonimnog *slovinškog* pjesništva. Satirički potencijal jasno je sadržan i u socijalnim aluzijama: „Dvim mladićem jedne krvi,/ tuje grade obhodeći,/ na gospodskoj službi steći,/ mladost jim se obim smrvi.// Bihu mladi potamnili,/ jadni majci jure stari, nit' su kralji, ni cesari,/ da li majci vele mili.“ (VILA SLOVINKA, p 8, stihovi 668-674, str. 128)

*

Cijeloj su zadarskoj družbi Poklisar i sluge izmaknuli ispod nogu očekivani samodopadan sag satkan od žanrovskih pravila dekoruma, a ironiju su, čini se, uvrijeđeni Zadrani dobrano prepoznali, sudeći prema Barakovićevoj optužbi da im se VILA nije svidjela. Premda je pretpostavio da su tome dva moguća razloga: „ali jim ne biše umila ugodit, al' oni voliše Latinki²⁹ pogodit.“ (VILA SLOVINKA, 429-430, str. 12), izgledno je da im je prvi razlog bio važniji, iako ni drugi nije zanemariv. I kad bismo sva pretjerivanja pripisali hiperbolizaciji panegirika, ne možemo zadovoljavajuće čitati ovu pohvalu oratorstvu, izvan konteksta Pisnikova odbijanja s indignacijom

---

²⁹ Prijekor upućen Zadranima zbog sklonosti Latinki podrazumijevao je naklonost upotrebi latinskog i talijanskog u književnosti, ako ne i izrazitiju političku sklonost prema Mlečanima među plemstvom, o čemu se dvosmisleno govori u pjevanju koje tematizira političku povijest Zadra. Premda, slična je situacija s upotrebom jezika i u Šibeniku Barakovićeve vremena. Rijetko su suvremeni mu Šibenčani pisali povremeno i na hrvatskom jeziku (primjerice, Faust Vrančić i Ivan Tomko Mrnavić). Odnos prema službenoj upotrebi hrvatskog jezika i u Šibeniku su regulirali Mlečani: „Gradom je upravljao gradski knez (conte e capitano) s plemićkim vijećem kao savjetodavnim tijelom, kojem je g. 1543. knez Francesco Coppo zabranio upotrebu hrvatskog jezika u njegovoj prisutnosti, jer da on ne razumije taj jezik, a članovi vijeća da vladaju latinskim jezikom.“ (Dujmović 1974: 121) K tome, Mlečani su kontrolirali i raspoloženje u gradu: „historik Dinko Zavorović (1540-1610) također nije bio prijatelj Mlečana, zbog čega je bio protjeran iz Šibenika, prešao je u Hrvatsku, te je kao časnik ratovao u krajiškim bitkama. Nakon završetka ciparskog rata g. 1583. bili su protjerani iz grada Krsto, Baltazar i Melkior, braća Kosirići, jer su bili pristaše ugarskog kralja i podstrekači pučkih buna.“ (Ibid.: 122)

da odanost uglednim Zadranima nastavi iskazivati poklonstvom i panegiricima, što je bio nagovor Vile.³⁰ Zbog toga dolazi do sukoba i konačnog razdora između Pisnika i Vile: „u Zadar udilje pisati odluči,/ izajdi van špi-lje, javi se, ne muči;/ općeno poruči, vrimena ne gubi,/ svim se priporuči, svim ruku poljubi./ Tko bude plemenit, kako te obličī,/ zač nisi pizmenit, neć' da te prodiči,/ i beteg vrimenit za milost izličī?“ (VILA SLOVINKA, stihovi 752-762, str. 108-109) Novi kontekst „panegiriku“ i njegovi naratori specifična socijalnog habitusa očito su Pisnikov odgovor.

Postupak rastvaranja već napisanih poglavlja, a u istoj knjizi, ekspliciran u 12. pjevanju³¹ i potaknut s odmakom, nakon lošeg prijema prve ver-

---

³⁰ Na problematičan odnos Pisnika sa Zadranima, uz koji ovaj vezuje slabu recepciju VILE, čitatelj nailazi i na sadržajnoj razini spjeva a ne samo u dedikacijskoj. Pisnik je intenzivira u drugoj polovici 7. pjevanja po završetku predstavljanja povijesti i socijalne strukture grada. Zdušno nagovaraje muze da nastavi s dodvoravanjem uglednim Zadranima: „Svrši, kako s' počē, Zadru krunu klasti,/ prem da te naskoče protifne napasti“ (VILA SLOVINKA, p 7/898), Pisnik izričito odbija: „Smutih se u to vas, uja me niki trud“ (ibid.: 763), a Vila ga upozorava da je samac osuđen na neuspjeh protiv sile: „Petami se brani, pod mrižu krije sram/ on ki pojti kani protiva sili sam.“ (Ibid.: 1080-1081) Prepirka se proširuje i na sumnju u vrijednost vlastita djela, što VILA otklanja kao malodušnost i relativizira: „Ne može svak biti Virjilij ni Platon“ (ibid.: 815). Poslije razdora i pada u očaj što je izgubio muzu, Pisnik susreće Poklisara. Alegorizacija izmjene glasnika kao gestike od božanskog do ljudskog nagovješćuje žanrovsku promjenu koja će se naglasiti i u 9. pjevanju. U 8. pjevanju problematizirao je hvalospjev zadarskim plemenitašima nastao po diktatu Poklisara nakon što ga je gorljivo odbijao napisati po savjetu VILE.

³¹ Pavao Pavličić pozabavio se u novije vrijeme čitanjem sadržaja i tumačenjem simbolike VILE SLOVINKE polazeći od razložne ideje da je dvodijelna priča sadržajem velikim dijelom autotematizirana. (Pavličić 2007: 155) Necjelovitost fabule objašnjava manirističnom naravi djela, čemu najviše pridonosi na simboličkoj razini zaokupljenost odnosom književnost – zbilja, čiji je reprezentant Poklisar, i odnosom prema tradiciji koju simbolizira VILA (ibid.: 144-145) jer „Vila brani tradiciju“ (ibid.: 146), a Pisnik vjeruje Poklisaru kao simbolu pogrešivosti: „simbolizira varljivost svijeta i varljivost ljudskoga suda o aktualijama“ (ibid.: 147). Nadalje, drži da: „[...] nasljedovanje Vile jest i bogougodno, kršćansko i vodi u raj. Nasljedovanje Poklisara – nasljedovanje zbilje i neposredne koristi – pogansko je i vodi u pakao.“ (ibid.: 151) Pavličićevo je gledište interpretativno zanimljivo, u mnogim točkama slično Švelčevu, ali se njime nedostavno pozicioniraju i povezuju funkcije drugih likova (Svetog čovjeka, Rafaele

zije VILE u Zadru, intrigantan je još uvijek književnoj povijesti jer otvara mogućnost čitanja određenih slojeva djela kao komunikacijske pozornice koja zapliće igru značenja u prostoru (ne)pouzdatih iskaza, u odnosima među likovima i događajima u referentnom kulturno-povijesnom kontekstu. Takvim načinom komuniciranja s čitateljem na vremenskoj distanci – otvorenim ukazivanjem na ironijsku perspektivu suvremenom čitatelju koji je pročitao epizodu kao panegirik, ali i slanjem poruke čitatelju u budućnosti koja gubi dodir s kontekstom – autor je posve drukčiji od suvremenika. Dakle, ironija se i u VILI u velikoj mjeri oslanja na kreiranje zajedničkog okvira: onoga što Hutcheon naziva „diskurzivnom zajednicom“, a bitna je kao suodnos sudionika u ironiji od njezina stvaranja do današnjeg čitanja. (Hutcheon 2005: 92)

LITERATURA

PRIMARNA LITERATURA

Baraković, Juraj (1614): *Vila Slovinka Jurja Barakovića Zadranina u četari varsti petja složena, ča jest u pismi skupne, u osmoredke, u zučnopojke i u poluredke*. Venecija: Antonio Turini.

Ivetić, Lovca, figura u paklu). K tome, Pisnik rezolutno odbija Vilu i pristaje uz Poklisara/Osina i ostaje u tome dosljedan jer se Vila više ne pojavljuje, premda i Osina zbog laži stavlja na distancu. Pisnikovi su metapoetički pogledi bliski Vilinima samo kad Vila nastupa kao rajaska vizija. Ljubavnu epizodu Pavličić drži ključem za otvaranje Barakovićeva odnosa prema književnosti: „On, dakle, ljubavnom pričom zapravo tvrdi kako je već prilikom susreta s Vilom bio pjesnik.“ (Ibid.: 144) Pisnik je odbio zahtjev Vile za velikim temama i bezuvjetnom patnjom koju je tražila. Koncept spjeva prema Pavličićevu viđenju trebao je prezentirati put pjesnikove patnje i konačnog trijumfa: „Prema prvobitnom planu, *Vila Slovinka* je vjerojatno trebala biti priča najprije o Barakovićevim književnim počecima, a onda i o njegovu daljem razvoju, u kojem bi on usvojio Vilino viđenje književnosti kao žrtvovanja, pa možda ponudio i kakav primjer za to. Poslije je taj plan izmijenjen, vjerojatno zato što je u sebe uključivao nešto što više nije bilo moguće prikazati: Pisnikov povratak u Zadar, njegov trijumf zajedno s Vilom, ili nešto drugo. Zbog toga su se uvodna pjevanja morala reinterpretirati, i zbog toga je to Baraković onda i učinio.“ (Ibid.: 145) Ne bavi se posebice funkcijom epizode Pakla u kojoj je aspekt autotematizacije i reinterpreta-cije prvoga dijela spjeva ključan.

Baraković, Juraj (1889): „Vila Slovinka“. U: *Djela Jurja Barakovića*. Prir. P. Budmani, M. Valjavac, Zagreb: JAZU, 1-233. [= Edicija Stari pisci hrvatski]

SEKUNDARNA LITERATURA

- Antoljak, Stjepan (1974): „„Artium et medicinae doctor“ F. Grisogono“. U: Dadić, Žarko; Petricioli, Ivo (ur.), *Zbornik radova o Federiku Grisogonu, zadarskom učenjaku, 1472-1538*. Zadar: Filozofski fakultet, 27-55.
- Čoralić, Lovorka (1993): „Legati hrvatskih iseljenika u Veneciji vjerskim ustanovama u domovini“, u: *Croatica christiana periodica* 17, (31), 49-128.
- Čoralić, Lovorka (2007): „Zadrani – kavaljeri svetoga Marka (XVII. stoljeće)“. U: *Radovi Zavoda povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49, 339-354.
- Dujmović, Frane (1974): „Šibenčani i njihova galija u Lepantskoj bitki“. U: Maštrović, Vjekoslav (ur.), *Lepantska bitka 1571. i hrvatski pomorci*. Zadar: Institut JAZU, 119-130.
- Frye, Northrop (1979): *Anatomija kritike*. Prev. Giga Gračan. Zagreb: Naprijed.
- Hutcheon, Linda (1994 (2005)): *Irony's edge. The theory and politics of irony*. London, New York: Routledge.
- Kernan Alvin B. (1959): „A theory of satire“. U: *The Cankered Muse: Satire of the English Renaissance*. Yale: Yale University press, 1-36.
- Knight Charles A. (2004): *The literature of satire*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kolendić, Petar (1914): „Baraković i njegovi poznanici u Šibeniku“. U: *Prvi izvještaj ć. k. državne reformne realne gimnazije u Šibeniku, školska godina 1913/1914*. Šibenik: Naklada ć.k. državne reformne reformne realne gimnazije, 3-39.
- Kolumbić, Jelena (2005): „Grbovi zadarskih plemićkih obitelji“. U: *Radovi Zavoda povijest znanosti HAZU u Zadru* 47, 27-98.
- Kolumbić, Jelena; Radauš, Tatjana (1989): „Bortolazzi“ (s.v). U: Stipčević, Aleksandar (ur.), *Hrvatski biografski leksikon* (sv. 2, Bj-C). Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 174.
- Kravar, Zoran (1991): *Das Barock in der kroatischen Literatur*. Köln, Weimar, Beč: Böhlau.

- Medini, Milorad (1902): *Povijest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku. I knjiga. Šesnaesto stoljeće*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Nixon, Charles E. V.; Saylor Rodgers, Barbara (1994): *In praise of later Roman emperors: „The panegirici latini“*, Introduction, translation and historical commentary, with the latin text of R. A. B. Mynors. Berkeley: University of California Press.
- Pavličić, Pavao (2007): „Vila Slovinka“. U: Isti, *Epika granice*. Zagreb: Matica hrvatska, 109-163.
- Petricioli, Ivo (1979): „Barakovićeva Vila Slovinka kao povijesni izvor“, u: *Zadarska revija, posebno izdanje: Jurju Barakoviću o trisopedesetoj obljetnici smrti*, 71-82.
- Petrović, Svetozar (1968): „Problem soneta u starijoj hrvatskoj književnosti (Oblik i smisao)“, u: *Rad JAZU* 350, 5-303.
- Senker, Boris (2012): „Satira“. U: Visković, Velimir (prir.), *Hrvatska književna enciklopedija*. Sv. 4. Zagreb: Leksikografski Zavod Miroslav Krleža, 15-19.
- Sidney, Philip (1976): „Odbrana poezije (napisana oko 1585., objavljena 1595., dva ulomka)“ [1595]. U: Hristić, Jovan (prir.), *Teorija drame, renesansa i klasicizam*. Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu, 47-550.
- Solar, Milivoj (1994): *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Traljić, M. Seid (1979): „Veze Zadra i okolice s turskim pograničjem u Barakovićevo doba“, u: *Zadarska revija, posebno izdanje: Jurju Barakoviću o trisopedesetoj obljetnici smrti*, 83-96.

PANEGYRIC OR SATIRE IN JURAJ BARAKOVIĆ'S *VILA SLOVINKA*? – STRUGGLE OF A READER FROM A HISTORICAL DISTANCE

SUMMARY

The issue of satire in texts from the early modern period poses a specific challenge to a contemporary reader because they lack knowledge in terms of a secure and well-known frame of reference. As an author who introduced a potentially ironist mode of expression into popular genres and themes, Juraj Baraković, author of *VILA SLOVINKA*, is interesting because

it provides a possibility to read a rather long panegyric to the wedding guests, the prominent citizens of Zadar, and can be taken as both an early modern period accolade and a satirical poem.

Since this is not the case for satire as a genre, but one of the ironic aspect of a minor theme embedded in a work with serious (i.e., neutral or affirmative) content that belongs to the category of Older Croatian Literature, the attempt made to interpret the sharpness of irony becomes a rather risky step because of the lack of a link between the semiotic mode and a referential reality and the (im)possibility of finding an interpretative support in primary characteristics in satire as genre.

However, Pisnik, an autobiographical figure presented in the canto XII of the *VILA SLOVINKA*, helps the reader to some extent in that he explains that the described events concerning the wedding actually represent a fictitious report made by the Bey of Hlivno's messenger, his accidental travel companion. Thus, the possibility to reinterpret the panegyric as a witty play is offered, giving it a meaning that is opposite to that which had already expressed within the literary work with a different intent. In doing so, the author relativizes other existing relations among meanings in the first part of the poem devoted to Zadar.